

Олег Шагала

З любові до людей Господь зволив об'явити Себе. Він увійшов в історію людства, зокрема в історію конкретно вибраного ізраїльського народу. Ми, християни, маємо безцінний дар – Святе Письмо, яке від книги Буття до Одкровення розповідає нам про Божий задум щодо спасіння людства, яке стало можливим через Воплочення Ісуса Христа.

Але як постали ці писання? Чому ми кажемо, що це Слово Боже? Яка роль людини у процесі створення Біблії? Оскільки Святе Письмо є боголюдською Книгою, суть натхнення слід розглядати у двох аспектах: 1) зі сторони Бога; 2) зі сторони людини.

Бог як головний автор Біблії

Синтез вчення про натхнення міститься у догматичній конституції про Боже Об'явлення, яка говорить про те, що «божественні істини, які містяться і викладені у Священному Писанні, були записані під натхненням Святого Духа, вони мають автором Бога і як такі були передані Церкві». Підставою такого твердження є слова ап. Павла, де він каже, що «все Писання – натхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб Божий чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий» (2Тм 3,16-17; пор. 2Пт1, 21). Цими словами Павло сповідує віру старозавітної і новозавітної Церкви в те, що книги Святого Письма були написані під особливим впливом Святого Духа. Усе Писання є Словом Божим, і саме тому воно є корисним. Сам Ісус Христос потверджував те, у що завжди вірив єврейський народ: те, що Бог прагнув сказати, має надприродне або божественне походження. Євангеліст Матей часто використовує старозавітні пророцтва, які здійснилися в Ісусі Христі, пишучи: «Сталось все це, щоб здійснилось Господнє слово, сказане пророками» (Мт 1, 22; пор. Ді 3, 18-21; 4,25). Усі ці тексти пронизує віра в те, що сам Господь промовляв до народу через вибраних осіб. У Писанні говорить Сам Бог, Його слова мають божественний авторитет.

З навчання отців Церкви, а пізніше з соборних визначень, випливає, що не було жодного сумніву у тому, що головним автором Біблії є Господь. Церква ж, продовжуючи навчання Ісуса Христа та апостолів, проголосила божественну натхненність книг Біблії правдою віри.

Але яким чином проявляється дія Святого Духа на священних авторів? Ця дія виступає у трьох аспектах. Вона є просвічуючою, зміцнюючою й перетворюючою. Натхнення – це дія Святого Духа на священнописця, який підтримує, підштовхує, провадить, скріплює агіографа (грец. ἅγιος – «святий» і ὑράφω – «пишу»). Природа натхнення подібна до Таїни Воплочення. Господь, промовляючи до людини у певний період часу, немовби зодягнувся в шати людського слова, прийняв на Себе всі обмеження людської мови, окрім помилок щодо Істини .

Тепер спробуймо дещо детальніше поглянути на те, як Бог особово зустрічається з людиною, після чого священнописець виголошує, а згодом записує Слово Боже. Отже Господь промовляє до людини своїм невимовним божественним словом – євр. «дабар». Він заволодіває людиною, пронизує її дух. Людина стає неначе «вагітною» Словом Божим, «виношує» його і, в кінцевому підсумку, «народжує» його у вигляді «софер» – людського слова. Про це йдеться в книзі пророка Ісаї (Іс 61,1). Перший етап виражено словами пророка: «Руах Ягве на мені» – Дух Божий «сходить» на праведника. На цьому рівні відбувається контакт Бога з людською особою. Другий етап: «Так говорить Господь» – пророк отримує «дабар», тобто Слово Боже. Третій етап: «софер», полягає в тому, що пророк, який отримав вістку від Бога, виражає її людською мовою, доступною для розуміння. Подібно має відбуватися й читання Біблії. Якщо ми хочемо відчитати «дабар», нам необхідно перебувати в тому ж Дусі Божому, що й пророк, власне тому важлива молитва до Святого Духа перед читанням Святого Письма. Тому важливо читати Слово Боже у Церкві і з Церквою, на якій спочиває Святий Дух.

Людина як співучасник творення Біблії

Стосовно природи самого натхнення погляд Церкви не відразу був однозначним. В ранній Церкві було прийнято притримуватися т.зв. «вербалістичної концепції». Згідно цього погляду Бог немовби продиктував Своє Слово священнописцю, яке він передав «слово в слово». Тут людський автор є пасивним інструментом в Божих руках, йому відводиться роль пасивного секретаря. Водночас маємо пам'ятати, що Біблія, як зазначає папа Венедикт XVI, створювалася протягом тисячі років і є результатом дії багатьох людей. У Писанні відображено різні епохи, стилі, способи мовлення. Папа Венедикт XVI, ведучи мову про натхнення у Святому Письмі, підкреслив, що в біблійній літературі не можуть не відобразитися чергові етапи історії цивілізації. Наприклад, у трьох перших главах книги Буття відображена інша цивілізаційна форма, ніж в пізніших текстах Виходу чи сапієнціальній літературі, або, врешті решт, у новозавітніх писаннях.

Це промовисто свідчить, що ці слова не були безпосередньо продиктовані Богом, а біблійна література виникла як результат історії, якою Він управляв, – як її свідчення. Агіограф співпрацював, співдіяв з Богом. Така співпраця не має форми диктанту, Бог не використав людей лише як матеріальне знаряддя. Господь дає стимул і очікує співпраці на «людському рівні», тобто на рівні людини з усіма її індивідуальними особливостями. Кожен агіограф послуговувався власними здібностями і якостями. Візьмемо, для прикладу, чотири Євангелія. Усі євангелісти описували одну й ту ж особу – Ісуса, Його слова, діяння, але кожний з них мав свій улюблений образ Христа. Описуючи один і той же епізод, вони акцентували увагу на різних аспектах. Чотири Євангелія – це змога побачити під різними кутами одну й ту ж Істину. Якщо припустити, що Господь «продиктував» Євангелія, то чому він не продиктував одне, єдине?

Також не можна собі уявляти натхнення в такому значенні, що Бог немовби поставив агіографа в якийсь позачасовий спостережний пункт, звідки священнописець черпав інформацію для написання тексту. Агіографи не жили у вакуумі, не були самотніми містиками, які писали свої роздуми на тему Бога. Книги Біблії були написані конкретними історичними постаттями у конкретний історичний час. Кожна книга відображає бачення світу і знання тих, хто їх написав. Таким чином Святе Письмо є водночас Словом Божим і словом людським. Одкровення Бога проходило крізь призму особистостей священнописців – живих авторів, які жили в конкретний час і відчували на собі вплив тодішнього мислення і поглядів.

Отже, як підкреслює догматична конституція про Боже Об`явлення, у Святому Письмі явлено предивне «сходження» вічної Мудрості, «щоб ми пізнавали невимовну Божу благість і побачили, наскільки Бог пристосувався до нашої мови, турботливо зважаючи на нашу природу». Справді, Божі слова, виражені людськими мовами, стали подібними до людського мовлення так само, як колись Слово Одвічного Отця, прийнявши неміч людської плоті, уподібнилося до людей.

Олег ШАГАЛА, Богонатхненність Святого Письма // СЛОВО №2 (74)